

ภาคผนวก

ภาคผนวก

กฎหมายลิขสิทธิ์

โดยหลักความเป็นธรรมแล้ว เมื่อบุคคลใดได้ใช้ความรู้ความสามารถทางสติปัญญาสร้างสรรค์ผลงานขึ้นมาแล้ว ย่อมเป็นการสมควรที่บุคคลนั้นควรจะตมมีสิทธิโดยชอบธรรมแต่ผู้เดียวในงานนั้น แต่เนื่องจากงานสร้างสรรค์นี้เป็นงานที่สำคัญในการเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนคุณประโยชน์ต่างๆ แก่สาธารณชนด้วย กฎหมายเกี่ยวกับลิขสิทธิ์จึงได้เกิดขึ้น เพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิอันชอบธรรมแก่เจ้าของลิขสิทธิ์ผู้สร้างสรรค์งานขึ้นนั้น โดยไม่ให้กระทบกระเทือนต่อสิทธิที่สาธารณชนจะใช้ประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์นั้น ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า กฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์จึงเป็นกฎหมายอันมีวัตถุประสงค์ให้ความคุ้มครองป้องกันผลประโยชน์ ซึ่งบุคคลจะพึงได้รับจากผลงานอันเกิดจากความนึกคิดของผู้สร้างสรรค์ โดยมุ่งหมายให้คนทั่วไปเคารพในสิทธิของผู้รับ เพื่อผดุงรักษาผลประโยชน์ของผู้สร้างสรรค์ ผู้เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์

ประวัติของกฎหมายลิขสิทธิ์

เป็นการยากที่จะกล่าวว่า ณ เวลาใดเป็นจุดเริ่มต้นแห่งประวัติของกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์อย่างแน่นอน แต่พอจะอนุมานได้ว่าเกิดขึ้นในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา (Renaissance) เริ่มตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 12 เป็นต้นมา นักปราชญ์และเชื้อพระวงศ์ในยุโรปพากันสนใจในวรรณคดีกรีกและละตินต่างพากันสะสมหนังสือดังกล่าวอย่างจริงจัง ความเจริญด้านการศึกษาของชาวยุโรปในสมัยนี้เป็นไปอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว เริ่มตั้งแต่การศึกษาที่จัดขึ้นในหมู่เจ้าผู้ครองแผ่นดิน เจ้าผู้ครองแคว้น สำนักสงฆ์ และได้ขยายไปสู่ประชาชนในที่สุด แต่ความก้าวหน้าทางวิทยาการต่างๆ ที่บันทึกอยู่ในหนังสือได้ถูกจำกัดลง เนื่องจากเอกสารต่างๆ ไม่สามารถสำเนาออกมาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะโดยมากเป็นเอกสารเขียนด้วยมือ (manuscript) จนกระทั่งราวปี ค.ศ. 1400 การพิมพ์เผยแพร่ไปถึงยุโรป โดยมีต้นกำเนิดมาจากทางจีนและเกาหลี และในปี ค.ศ. 1450 Johann Gutenberg ชาวเมือง Mainz ในประเทศเยอรมันเป็นผู้คิดค้นการพิมพ์แบบ movable type printing ขึ้นในยุโรป (การร สติรกุล 2523: 54) ต่อมาในปี ค.ศ. 1476 William Caxton ได้นำการพิมพ์ระบบนี้ไปเผยแพร่ในประเทศอังกฤษ และรวมกลุ่มผู้ประกอบการในด้านหนังสือขึ้นเรียกว่า “Stationers” (ไชยยศ เหมะรัชตะ 2528: 5) ส่งผลให้ในปี ค.ศ. 1483 มีการออกกฎหมาย

คือ The Statute of Richard III ขึ้นเพื่อสนับสนุนให้มีการพิมพ์หนังสือจากต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีการให้สิทธิในการจัดพิมพ์หนังสือแก่ผู้พิมพ์ในรูปของใบอนุญาตผู้พิมพ์ (Printer's License)

ในปี ค.ศ. 1556 -1640 Queen Mary I มีพระบรมราชานุญาตให้ Stationer's Company เป็นผู้ผูกขาดการพิมพ์หนังสือ หนังสือสำหรับขายจะต้องนำมาจดทะเบียนกับบริษัทหรือสมาชิกของบริษัท การกระทำในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองและป้องกันการต่อต้านฝ่ายศาสนจักรและฝ่ายอาณาจักรอีกด้วย และระยะเวลาต่อมา ก็มีการออกกฤษฎีกาโดยศาล Star Chamber และยังมีการประกาศใช้กฎหมายต่างๆ อันเกี่ยวข้องการผลิตและจำหน่ายหนังสืออีกหลายฉบับ[ในปี ค.ศ. 1662 มีการออกพระราชบัญญัติการอนุญาตให้ใช้สิทธิ (The Licensing Act) ขึ้น กฎหมายฉบับนี้ห้ามมิให้มีการตีพิมพ์ หรือนำเข้าหนังสือที่มีเนื้อความขัดต่อความเชื่อทางศาสนา ห้ามพิมพ์โฆษณาหนังสือที่ได้รับอนุญาต ตลอดจนห้ามพิมพ์และนำเข้าหนังสือที่ไม่ได้รับความยินยอมจากผู้เป็นเจ้าของหรือผู้มีสิทธิ นอกจากนี้กฎหมายดังกล่าวยังกำหนดโทษให้มีการยึดหนังสือ และมีโทษปรับเป็นเงิน 6 ชิลลิง 8 เพนนี ต่อหนังสือที่เกิดจากการกระทำความผิดแต่ละเล่มด้วย (อรพวรรณ พันธ์พัฒนา 2549: 28-29)

ต่อมาในปี ค.ศ. 1710 ได้มีการประกาศใช้ The Statute of Anne ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์ฉบับแรก ที่ให้ความคุ้มครองแก่ผู้สร้างสรรค์และวางหลักเกณฑ์ในเรื่องลิขสิทธิ์ขึ้นเป็นครั้งแรก โดยให้สิทธิแต่เพียงผู้เดียวแก่ผู้สร้างสรรค์ในการพิมพ์สิ่งพิมพ์ 14 ปี และในการพิมพ์หนังสือ 21 ปี ต่อมากฎหมายนี้ได้แพร่หลายไปยังนานาประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศต่างๆ ในเครือจักรภพอังกฤษ นอกจากนี้กฎหมายดังกล่าวยังเป็นที่มาของระบบแองโกลแซกซันหรือระบบสิทธิในการทำสำเนา (Anglo-Saxon or Copy-right Systems) ซึ่งระบบดังกล่าวถือว่าลิขสิทธิ์เป็นสิทธิในทางนิเสถ กล่าวคือ เป็นสิทธิป้องกันไม่ให้ผู้อื่นทำซ้ำ หรือลอกเลียนงานของผู้สร้างสรรค์ หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ ระบบนี้จึงมุ่งเน้นที่สิทธิในทางเศรษฐกิจ (Economic Right) คือ สิทธิในการทำซ้ำ (Copyright) นั่นเอง

ขณะที่ประเทศสหราชอาณาจักรและประเทศในเครือจักรภพใช้ระบบสิทธิในการทำสำเนา (Copyright System) ประเทศส่วนใหญ่ในภาคพื้นยุโรปรวมทั้งประเทศฝรั่งเศสและเยอรมันกลับใช้ระบบที่เรียกว่า ระบบสิทธิของผู้สร้างสรรค์หรือระบบภาคพื้นยุโรป (Droit d'auteur or Continental European System) ระบบที่ถือว่าลิขสิทธิ์เป็นสิทธิเฉพาะตัวของผู้สร้างสรรค์ งานที่สร้างสรรค์ขึ้นจะเป็นสิ่งสะท้อนสติปัญญาและบุคลิกภาพของผู้สร้างสรรค์ ระบบนี้จึงมุ่งเน้นที่สิทธิในธรรมหรือธรรมสิทธิ (Moral Right) สิทธิทางทรัพย์สินที่ผู้สร้างสรรค์มีอยู่ในงานจึงเรียกว่า ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) นอกจากระบบลิขสิทธิ์ที่สำคัญสองระบบนี้แล้ว ยังมี

ระบบสังคมนิยม (Socialist System) ซึ่งประเทศสหภาพโซเวียตเป็นเจ้าของระบบนี้โดยถือว่าความสำคัญของสังคมจะมีอยู่เหนือเอกชน ดังนั้น ลิขสิทธิ์จึงเป็นเครื่องมือในการจัดขบวนการทางวัฒนธรรม เมื่อใดก็ตามที่ประโยชน์ส่วนได้เสียของเอกชนขัดกันกับประโยชน์ของชุมชนต้องถือว่าประโยชน์ของชุมชนสำคัญกว่า ดังนั้นสิทธิในเศรษฐกิจของผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของจะอยู่ในมือขององค์กรของรัฐ และไม่ต้องมีการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของ (คณิง ภาไชย 2532: 217) อย่างไรก็ตามระบบลิขสิทธิ์แบบนี้ได้เสื่อมความนิยมลงในปัจจุบันทั้งนี้เป็นไปตามระบบการเมืองและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบันนั่นเอง

ระบบลิขสิทธิ์ต่างๆ ทั้งสามนี้มีความแตกต่างกันอย่างมากในเรื่องการใช้กรรมสิทธิของผู้สร้างสรรค์ขณะที่ระบบภาคพื้นยุโรปให้ความคุ้มครองแก่สิทธิทางศีลธรรมหรือกรรมสิทธิของผู้สร้างสรรค์ภายใต้กฎหมายลิขสิทธิ์ แต่ระบบแองโกลแซกซันกลับให้ความคุ้มครองภายใต้กฎหมายอื่น นอกจากนี้ขณะที่ระบบภาคพื้นยุโรปให้ผู้สร้างสรรค์ คือ ลูกจ้างเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์งานที่ทำขึ้นภายใต้การจ้าง แต่ระบบแองโกลแซกซันซึ่งเป็นระบบทุนนิยมกลับให้เจ้าของทุน คือ นายจ้างเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์งานที่ทำขึ้นภายใต้การจ้างงาน (อรพรรณ พนัสพัฒนา 2549: 30)

ในช่วงปฏิวัติอุตสาหกรรม การติดต่อสื่อสารระหว่างประเทศมีความสะดวกมากกว่าในอดีต ลิขสิทธิ์ของต่างประเทศได้รับการยอมรับและคุ้มครองมากขึ้นเป็นลำดับ โดยการแลกเปลี่ยนความคุ้มครองลิขสิทธิ์ตอบแทนในรูปของสนธิสัญญาทวิภาคีซึ่งอาศัยหลัก National Treatment กล่าวคือ การให้ความคุ้มครองแก่งานของประเทศภาคีเท่าที่คนสัญชาติของตนได้รับความคุ้มครองในประเทศของตน โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศยุโรปได้มีการทำสนธิสัญญากัน เช่น ระหว่างประเทศรัสเซียกับรัฐต่างๆ ของเยอรมัน 32 ฉบับ ออสเตรียกับอิตาลี อิตาลีกับฝรั่งเศส ฝรั่งเศสกับอังกฤษ เป็นต้น การคุ้มครองลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศในรูปของสนธิสัญญาทวิภาคีนี้ยังไม่เป็นที่พอใจแก่บรรดาประเทศต่างๆ เพราะการกำหนดหลักเกณฑ์การคุ้มครองในแต่ละประเทศแตกต่างกัน ดังนั้นจึงมีแนวความคิดที่จะจัดระบบกฎหมายลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศให้เป็นแนวเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน โดยในปีค.ศ. 1858 องค์การวรรณกรรม (Literary Congress) ได้จัดให้มีการประชุมบรรดานักเขียน นักการศึกษา นักวิทยาศาสตร์ และผู้พิพากษาจาก 14 ประเทศ เพื่อพิจารณาปัญหากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาสากล ณ ประเทศเบลเยียม ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะคุ้มครองสิทธิของผู้สร้างสรรค์ทั้งในประเทศและต่างประเทศให้สมบูรณ์เต็มที่ ในปี ค.ศ. 1878 จึงได้มีการจัดตั้งองค์การวรรณกรรมระหว่างประเทศ (International Literary Association) ซึ่งในปี ค.ศ. 1884 กลายเป็น International Literary and Artistic Association (AIAI) เป็นองค์กรนำในการร่างสนธิสัญญาระหว่างประเทศขึ้น โดยมีประเทศต่างๆ รวม 10 ประเทศ ได้แก่ เบลเยียม ฝรั่งเศส

เยอรมัน อิตาลี ไอร์แลนด์ สเปน สวิตเซอร์แลนด์ ตูนิเซีย และสหราชอาณาจักรอังกฤษ ได้ร่วมกันจัดทำ “อนุสัญญาเบิร์นเพื่อการคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม” (Berne Convention for Protection of Literary and Artistic Works) และลงนามกัน ณ กรุงเบิร์น ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ โดยมีชาติต่างๆ ยอมเข้าเป็นภาคีและให้สัตยาบันราว 40 ประเทศ และได้จัดตั้ง “สหภาพเบิร์น เพื่อการคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม” (Berne Union for the Protection of Literary and Artistic Works) พร้อมกันไปด้วย หลังจากนั้นมีการแก้ไขอนุสัญญาเบิร์นกันอีกหลายครั้ง ซึ่งฉบับล่าสุดเป็นฉบับแก้ไขเพิ่มเติมในปี ค.ศ. 1971 (ไชยยศ เหมะรัชตะ 2528: 6-9) ในปัจจุบันสหภาพเบิร์นมีประเทศสมาชิกรวม 75 ประเทศ ซึ่งประเทศไทยได้เข้าเป็นสมาชิกและมีผลผูกพันเมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม ค.ศ. 1931

ประวัติกฎหมายลิขสิทธิ์ของไทย

กฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยมีมาช้านานแล้ว แต่เริ่มมีผลกระทบต่อการประกอบอาชีพของประชาชนเมื่อไม่นานมานี้เอง นักกฎหมายรวบรวมประวัติของกฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยไว้ (อรพรรณ พันธ์พัฒนา 2549: 31-32; ไชยยศ เหมะรัชตะ 2528: 10-23; ธัชชัย ศุภผลศิริ 2544: 4-11) ดังต่อไปนี้

เท่าที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์อาจจะกล่าวได้ว่า ประวัติกฎหมายลิขสิทธิ์ของไทย เริ่มต้นจาก “ประกาศหอพระสมุดวชิรญาณ ร.ศ. 111 (พ.ศ. 2435)” ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมีมูลเหตุมาจากการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ พระเจ้าลูกยาเธอ และพระเจ้าลูกเธอ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงร่วมกันสร้าง “หอพระสมุดวชิรญาณ” ขึ้นในพุทธศักราช 2424 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงรับเป็นองค์อุปถัมภ์ และทรงตั้งคณะกรรมการบริหารหอพระสมุดขึ้นคณะหนึ่งเรียกว่า “กรรมสัมปาติกสภา” ซึ่งมีกรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ทรงเป็นองค์ประธานยก กรรมสัมปาติกสภาได้ประชุมตกลงกันว่า “เมื่อตั้งหอพระสมุดได้ 8 ปี ควรจะห้ามไม่ให้ผู้ใดเอาข้อความจากหนังสือวชิรญาณพิเศษไปตีพิมพ์เย็บเป็นเล่ม หรือคัดเรื่องใดเรื่องหนึ่งไปตีพิมพ์ นอกจากทางกรรมสัมปาติกสภาจะอนุญาต” ครั้งเมื่อกรรมสัมปาติกสภาได้นำความกราบบังคมทูล และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ปฏิบัติได้แล้ว จึงได้ออกประกาศหอพระสมุดวชิรญาณ ลงวันที่ 20 กันยายน ร.ศ. 111 (พ.ศ. 2435) มีความสำคัญว่า “ตั้งแต่นี้ต่อไปห้ามไม่ให้ผู้ใดเอาเรื่องความต่างๆ ที่ได้ลงพิมพ์ในหนังสือวชิรญาณพิเศษแล้วปีก่อนๆ และปีนี้ทั้งปีต่อไปไปพิมพ์เป็นหนังสือเล่มหรือหนังสืออย่างใดอย่าง

หนึ่ง นอกจากที่ขออนุญาตต่อกรรมสัมปาทิกสภาได้แล้วนั้นเป็นอันขาด” แม้ประกาศ นี้จะมีได้กำหนดโทษผู้ฝ่าฝืนไว้โดยเฉพาะ แต่เมื่อมีลักษณะเป็นคำสั่งบังคับแก่คนทั่วไปแล้ว ก็น่าจะถือได้ว่ามีสภาพเป็นกฎหมาย และเมื่อมีบทบัญญัติทำนองห้ามผู้อื่นเอาหนังสือวิญาณพิเศษไปทำซ้ำขึ้นอีกโดยมิได้รับอนุญาตจากกรรมสัมปาทิกสภาซึ่งมีหน้าที่ดูแลและจัดพิมพ์หนังสือนี้อยู่ อันเป็นลักษณะของหลักลิขสิทธิ์แล้ว ก็ควรถือได้ว่า ประกาศ นี้เป็นกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์ฉบับแรกของประเทศไทย

เมื่อเวลาผ่านไป ความจำเป็นในการคุ้มครองหนังสืออื่นๆ ก็เพิ่มมากขึ้น แต่ประกาศหอพระสมุด วิญาณนั้นไม่อาจใช้กับหนังสืออื่นๆ นอกจากหนังสือวิญาณพิเศษได้ จึงได้มีการออกพระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือ ร.ศ. 120 (พ.ศ. 2444) ปราบกฎเหตุผลไว้ว่า “...ทุกวันนี้เมื่อมีผู้ใดได้อุตสาหะแต่งหนังสือขึ้นด้วยสติปัญญาและวิชาความรู้ของตน เพื่อพิมพ์จำหน่ายให้เกิดผลประโยชน์ ถ้าหนังสือเรื่องใดจำหน่ายได้มาก ก็มักมีผู้อื่นบังอาจเอาหนังสือเรื่องนั้นไปพิมพ์ขึ้นขายโดยพลการกระทำให้เสื่อมทรมผลประโยชน์ซึ่งสมควรจะได้แก่ผู้แต่งโดยความชอบธรรม มีอยู่เนืองๆ แลการอย่างนี้ในนาๆ ประเทศโดยมากย่อมมีกฎหมายห้ามปรามมิให้ผู้อื่นคัดลอกหรือพิมพ์จำหน่ายหนังสือซึ่งผู้แต่งมิได้อนุญาต ทรงพระราชดำริเห็นว่าสมควรจะมีพระราชบัญญัติตั้งขึ้นไว้ในพระราชอาณาจักร สำหรับคุ้มครองป้องกันผลประโยชน์ของผู้แต่งหนังสือตามสมควรแก่ความยุติธรรม...”

ตามพระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือ ร.ศ. 120 (พ.ศ. 2444) ผู้มีกรรมสิทธิ์ในหนังสือมีอำนาจที่จะตีพิมพ์ คัด แผล จำหน่ายหรือขายหนังสือที่ตนมีกรรมสิทธิ์นั้นได้แต่ผู้เดียว (มาตรา 4) ระยะเวลาของกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายนี้คือ ตลอดอายุของผู้แต่งหนังสือและอีก 7 ปีหลังผู้แต่งถึงแก่ความตาย แต่ถ้ารวมเวลาได้กรรมสิทธิ์ทั้งหมดจนถึงภายหลังผู้แต่งถึงแก่ความตายแล้วไม่ถึง 42 ปี ก็ให้กรรมสิทธิ์ยังคงมีอยู่ต่อไปจนครบ 42 ปี นับแต่วันเริ่มได้รับกรรมสิทธิ์ (มาตรา 6) หนังสือที่จะมีกรรมสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติได้ต้องเป็นหนังสือซึ่งได้พิมพ์ในประเทศไทยและได้จำหน่ายครั้งแรกในประเทศไทย (มาตรา 7) โดยหนังสือที่จะมีกรรมสิทธิ์ได้ต้องเป็นหนังสือที่ลงพิมพ์แล้ว แต่ผู้แต่งต้องนำหนังสือนั้นมาให้เจ้าพนักงานจดลงทะเบียนภายใน 12 เดือนนับแต่พิมพ์จำหน่าย (มาตรา 10) หากมีการล่วงกรรมสิทธิ์ในหนังสือผู้มีกรรมสิทธิ์มีอำนาจฟ้องเรียกค่าเสียหายหรือค่าทำขวัญได้ตามสมควร ทั้งยังมีสิทธิฟ้องเรียกเอาหนังสือซึ่งได้พิมพ์ขึ้นโดยล่วงกรรมสิทธิ์ด้วย (มาตรา 16)

เมื่อพระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือ ร.ศ. 120 (พ.ศ. 2444) ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลาสิบกว่าปีแล้ว ได้มีการประกาศใช้ “พระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือ

พ.ศ. 2457” อีก อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัตินี้ยังคงมีขอบเขตเฉพาะ “หนังสือ” เท่านั้น ไม่ครอบคลุมถึงงานศิลปกรรม ดนตรีกรรม หรืออื่นๆ ด้วย

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีของสหภาพเบอร์ลิน โดยได้ให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาเบอร์ลิน ค.ศ. 1886 ซึ่งได้แก้ไข ณ กรุงเบอร์ลิน (Berlin Act 1908) เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน ค.ศ. 1908 สำเร็จบริบูรณ์โดยโปรโตคอลเพิ่มเติม ซึ่งลงนามกัน ณ กรุงเบอร์ลิน เมื่อวันที่ 20 มีนาคม ค.ศ. 1914 เป็นอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ของต่างประเทศที่มีหลักเกณฑ์สำคัญบางประการ อาทิ หลักปฏิบัติอย่างคนชาติ (national treatment) ด้วยเหตุนี้ประเทศไทยจึงต้องปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์ให้ทันสมัยและสอดคล้องกับความผูกพันที่มีอยู่ตามอนุสัญญาดังกล่าว การปรับปรุงแก้ไขได้เข้ามาเป็นระยะหนึ่ง จนกระทั่ง พ.ศ. 2474 ก็แล้วเสร็จ และมีการประกาศใช้ “พระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474” ตรงกับ ค.ศ. 1931 ซึ่งสหภาพเบอร์ลินได้ประกาศอย่างเป็นทางการให้ประเทศไทยเป็นภาคีของอนุสัญญาเบอร์ลินข้างต้น พระราชบัญญัตินี้ได้ยกเลิกพระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือ ร.ศ. 120 และพระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือ พ.ศ. 2457

พระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 เป็นครั้งแรกที่มีการใช้คำว่า “ลิขสิทธิ์” ซึ่งแปลมาจากคำว่า Copyright พระราชบัญญัตินี้ขยายขอบเขตครอบคลุมงานวรรณกรรมและศิลปกรรม ซึ่งหมายความรวมถึงการทำขึ้นทุกชนิดในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์ และแผนกศิลปะ มิได้จำกัดอยู่เพียงหนังสืออย่างเช่นกฎหมายเดิมเท่านั้น นอกจากนั้นยังครอบคลุมงานอันมีลิขสิทธิ์ของต่างประเทศด้วย

พระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 ใช้บังคับมาเป็นเวลา 47 ปี โดยไม่มีการแก้ไข จนกระทั่ง พ.ศ. 2521 จึงได้มีการประกาศใช้กฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับใหม่ชื่อว่า “พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521” ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 19 ธันวาคม 2521 เป็นต้นมา โดยได้ยกเลิกพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 โดยสิ้นเชิง และปรากฏเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ ดังนี้คือ “โดยที่พระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรมพุทธศักราช 2474 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้ว บทบัญญัติต่างๆ ที่เกี่ยวกับการคุ้มครองลิขสิทธิ์จึงล้าสมัย และไม่ให้ความคุ้มครองได้กว้างขวางเพียงพอ นอกจากนั้นอัตราโทษที่กำหนดไว้เดิมก็ต่ำมากทำให้มีการละเมิดกฎหมายอยู่เสมอสมควรปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมยิ่งขึ้น”

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 เป็นพระราชบัญญัติที่มีการขยายความคุ้มครองแก่สิ่ง ที่ควรได้รับความคุ้มครองทางลิขสิทธิ์ โดยครอบคลุมงานประเภทยุทธกรรม นาฏกรรม ศิลปกรรม ดนตรีกรรม โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ งานแพร่เสียงแพร่ภาพ หรืองานอื่นใดอันเป็นงานในแผนก ยุทธคดี แผนกวิทยาศาสตร์หรือแผนกศิลปะ โดยกำหนดให้งานทันสมัยใหม่อย่างโสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ งานแพร่เสียงแพร่ภาพ เป็นงานที่มีลิขสิทธิ์อย่างชัดเจน สำหรับบทลงโทษของผู้ฝ่าฝืน จะมีความรุนแรงมากขึ้นด้วย นอกจากนั้นยังมีการเปลี่ยนแปลงระยะเวลาการคุ้มครองผลงานอันมี ลิขสิทธิ์ โดยขยายระยะเวลาเป็นอายุของผู้สร้างสรรค์และอีก 50 ปี ซึ่งจะสอดคล้องกับอนุสัญญา เบิร์น และมีการกำหนดระยะเวลาการคุ้มครองงานแต่ละประเภทอย่างชัดเจน

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ใช้บังคับมาจนถึง พ.ศ. 2537 โดยไม่มีการแก้ไขเลย¹ จนกระทั่งมีการตราพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ยกเลิกและใช้บังคับแทนพระราชบัญญัติ ลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ปรากฏเหตุผลในการออกกฎหมายนี้เป็นหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติว่า “เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ได้ ใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้ว บทบัญญัติต่างๆ จึงไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ทั้งภายในและ ภายนอกประเทศที่ได้เปลี่ยนแปลงไปโดยเฉพาะการพัฒนาและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การค้า และอุตสาหกรรมของประเทศและระหว่างประเทศ สมควรที่จะได้มีการปรับปรุงมาตรการการ คุ้มครองด้านลิขสิทธิ์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว และเพื่อส่งเสริม ให้การมีการสร้างสรรค์งานในด้านยุทธกรรม ศิลปกรรม และงานด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมากยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”

เป็นที่สังเกตได้จากเหตุผลท้ายพระราชบัญญัติฉบับนี้ว่า ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ การค้า และอุตสาหกรรมในประเทศและระหว่างประเทศได้เป็นเหตุผลสำคัญให้มีการปรับปรุงกฎหมาย ลิขสิทธิ์ครั้งนี้ ทั้งนี้เพราะในสถานการณ์ปัจจุบันนี้ เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า การคุ้มครองทรัพย์สิน ทางปัญญากลายมาเป็นประเด็นเกี่ยวเนื่องกับการค้าและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่าง ประเทศ ดังจะเห็นได้จากการที่บางประเทศมีกฎหมายที่ให้อำนาจรัฐบาลสามารถใช้มาตรการตอบ ได้ทางการค้าแก่ประเทศคู่ค้าที่ไม่ให้การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอย่างเพียงพอและมี ประสิทธิภาพได้ และจากการที่การเจรจาการค้ารอบอุรุกวัยของข้อตกลงว่าด้วยการค้าและพิภค ภาษีศุลกากร (General Agreement on Trade and Tariffs) ได้กำหนดให้การคุ้มครองทรัพย์สิน

¹ ได้มีความพยายามจะแก้ไขมาตรา 42 ครั้งหนึ่ง แต่ไม่สำเร็จเพราะมีการยุบสภาผู้แทนราษฎรไป เสียก่อน

ทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้าเป็นเรื่องหนึ่งของการเจรจาจนกระทั่งสำเร็จเสร็จสิ้นเป็นข้อตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้ารวมถึงการค้าสินค้าปลอมแปลง (Agreement on trade Related Aspects of Intellectual Property Rights, TRIPs) ดังนั้น การปรับปรุงกฎหมายลิขสิทธิ์ให้มีระดับการคุ้มครองที่มีประสิทธิภาพตามมาตรฐานสากลที่ยอมรับกันทั่วไปจึงเป็นความจำเป็นที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้เพื่อที่จะส่งเสริมหรืออย่างน้อยก็ไม่นับอุปสรรคต่อการค้าและการลงทุนของประเทศและยังเป็นการส่งเสริมให้มีการสร้างสรรค์งานลิขสิทธิ์ให้มากขึ้นด้วย

การปรับปรุงกฎหมายลิขสิทธิ์ครั้งนี้ นับได้ว่าเป็นการปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลที่จะปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาทั้งระบบให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลที่ประเทศไทยมีความผูกพันอยู่ ซึ่งได้แก่มาตรฐานตาม TRIPs ในฐานะที่ประเทศไทยเป็นสมาชิกของ GATT ซึ่งได้เปลี่ยนมาเป็น องค์การการค้าโลก (World Trade Organization – WTO) และมาตรฐานตามอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรม ณ กรุงเบอร์ลิน ในส่วนของอนุสัญญาเบอร์ลินนั้นเป็นอนุสัญญาที่มีการแก้ไขและเพิ่มเติมหลายครั้ง โดยประเทศไทยได้ยอมรับผูกพันในส่วนของสารบัญญัติ (Substantive clauses) ตามฉบับแก้ไข ณ กรุงเบอร์ลิน ค.ศ. 1908 และกรรมการเพิ่มเติมลงนาม ณ กรุงเบอร์ลินเมื่อวันที่ 20 มีนาคม ค.ศ. 1914 (Berne Additional Protocol) และผูกพันในส่วนของสารบริหาร (Administrative Clauses) ตามฉบับแก้ไข ณ กรุงปารีส ค.ศ. 1971 อย่างไรก็ดี ในการปรับปรุงกฎหมายลิขสิทธิ์เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานของอนุสัญญาเบอร์ลินครั้งนี้ได้ปรับปรุงให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ในอนุสัญญาเบอร์ลินฉบับแก้ไข ณ กรุงปารีส ค.ศ. 1971 ในส่วนสารบัญญัติซึ่งว่าด้วยการคุ้มครองลิขสิทธิ์ ทั้งนี้เพราะ

1. ข้อตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (TRIPs) ซึ่งประเทศไทยมีความผูกพันด้วยนั้น ได้กำหนดว่าในการคุ้มครองลิขสิทธิ์นั้นประเทศสมาชิกจะปฏิบัติตามมาตรา 1-21 และภาคผนวกของอนุสัญญาเบอร์ลิน (1971) ดังนั้น การอนุวัติพันธกรณีตาม TRIPs ในเรื่องการคุ้มครองลิขสิทธิ์นี้ ประเทศไทยจึงต้องดำเนินการตามมาตรฐานของอนุสัญญาเบอร์ลินฉบับแก้ไข ณ กรุงปารีส ค.ศ. 1971 เท่านั้น

2. คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2536 เห็นชอบในหลักการตามที่กระทรวงพาณิชย์เสนอ 2 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ให้สอดคล้องกับอนุสัญญาเบอร์ลิน ฉบับแก้ไข ณ กรุงปารีส โดยเฉพาะมาตรา 1-21 และประการที่สองจะได้แสดงความจำนงที่จะเปลี่ยนแปลงพันธกรณีภายใต้อนุสัญญาเบอร์ลิน (Declaration of Extension to the Accession to the Berne Convention) ต่อเลขาธิการขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาแห่งโลก (WIPO) อย่างไรก็ดี การที่จะเข้าภาคยานุวัติได้นั้นอนุสัญญา

เบอร์นกำหนดให้ประเทศที่จะเข้าภาคยานุวัติจะต้องดำเนินการที่จำเป็นภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญของตนที่จะทำให้อนุสัญญาเบอร์นมีผลบังคับใช้ และในเวลาประเทศใดผูกพันตามอนุสัญญานี้ ประเทศนั้นจะต้องมีกฎหมายภายในที่อนุวัติตามอนุสัญญานี้ใช้บังคับแล้ว ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงกฎหมายลิขสิทธิ์ให้สอดคล้องกับอนุสัญญาเบอร์น ฉบับแก้ไข ณ กรุงปารีส ค.ศ. 1971 เสียก่อน

นอกจากพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 จะได้ปรับปรุงให้สอดคล้องกับอนุสัญญาเบอร์น ฉบับแก้ไข ณ กรุงปารีส ค.ศ. 1971 แล้ว ยังมีบทบัญญัติบางมาตราที่เห็นได้ชัดว่าบัญญัติขึ้นตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในข้อตกลง TRIPs ด้วย เพราะขณะที่ดำเนินการร่างกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับใหม่นั้น ร่างข้อตกลง TRIPs เริ่มมีความแน่นอนพอที่จะเห็นได้ว่าจะสำเร็จเป็นข้อตกลงที่ประเทศสมาชิกของ GATT รวมทั้งประเทศไทยจะยอมรับผูกพัน ผู้ร่างกฎหมายจึงเลือกที่จะร่างกฎหมายให้สอดคล้องกับร่างข้อตกลง TRIPs ในขั้นนี้โดยเพื่อจะได้ไม่จำเป็นต้องแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับ TRIPs ในภายหลังอีก

โดยสรุป พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 จึงบัญญัติขึ้นโดยพยายามให้สอดคล้องกับอนุสัญญาเบอร์น (1971) และร่างข้อตกลง TRIPs เพราะประเทศไทยเป็นทั้งภาคีในสหภาพเบอร์น และสมาชิกของ GATT

ความหมายของลิขสิทธิ์

ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ให้ความหมายของลิขสิทธิ์ไว้ว่า ลิขสิทธิ์หมายความว่า สิทธิแต่ผู้เดียวที่จะทำการใดๆ ตามพระราชบัญญัตินี้เกี่ยวกับงานที่ผู้สร้างสรรค์ได้ทำขึ้น

สิทธิแต่เพียงผู้เดียว (Exclusive right) หมายถึง สิทธิแต่เพียงผู้เดียวของเจ้าของสิทธิ ซึ่งในที่นี้ คือ เจ้าของลิขสิทธิ์นั่นเองที่จะทำการใดๆ ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

สิทธิแต่เพียงผู้เดียวที่จะทำการใดๆ ได้แก่ สิทธิดังนี้

1. ทำซ้ำ หรือ ดัดแปลงงานอันมีลิขสิทธิ์
2. เผยแพร่งานอันมีลิขสิทธิ์ต่อสาธารณชน
3. ให้เช่าต้นฉบับ หรือสำเนางานโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ และสิ่งบันทึกเสียง
4. ให้ประโยชน์อันเกิดจากลิขสิทธิ์แก่ผู้อื่น
5. อนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิตาม 1,2,3 โดยจะกำหนดเงื่อนไขอย่างใดหรือไม่ก็ได้

ไชยยศ เหมะรัชตะ (2543 อ้างใน สุนิตา เข้มทอง 2549: 11-12) กล่าวว่า ลิขสิทธิ์ คือ สิทธิแต่ผู้เดียว (Exclusive right) ที่กฎหมายกำหนดให้ความคุ้มครองแก่ผู้สร้างสรรค์ หรือเจ้าของงานที่จะไม่ให้ผู้อื่นมากระทำ หรือใช้ หรือหาประโยชน์จากงานสร้างสรรค์นั้น โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ ลิขสิทธิ์ถือว่าเป็นสิทธิแห่งทรัพย์สินประเภทหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะดังนี้

1. ลิขสิทธิ์เป็นทรัพย์สิน ในลักษณะทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) อันไม่มีรูปร่างจับต้องได้ ซึ่งเกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์งาน แม้งานนั้น จะมีรูปร่างให้เห็น และ/หรือจับต้องได้หรือไม่ก็ตาม เช่น งานภาพวาด หนังสือ สิ่งบันทึกเสียง และงานแพร่เสียง แพร่ภาพ เป็นต้น

2. ลิขสิทธิ์เป็นสิทธิแต่ผู้เดียว กฎหมายได้กำหนดให้สิทธิแต่ผู้เดียว (Exclusive Right) แก่เจ้าของลิขสิทธิ์ เพื่อกระทำ หรือใช้ หรือหาประโยชน์ในงานอันมีลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย ภายใต้หลักเกณฑ์และเงื่อนไขตามกฎหมายกำหนดไว้ เช่น การอนุญาตให้ใช้สิทธิโดยไม่มีลักษณะที่เป็นการจำกัดการแข่งขันโดยไม่เป็นธรรม เป็นต้น

3. ลิขสิทธิ์เป็นสิทธิเฉพาะบุคคล ลิขสิทธิ์เป็นสิทธิที่กฎหมายกำหนดให้แก่เจ้าของลิขสิทธิ์ ซึ่งอาจเป็นผู้สร้างสรรค์ หรือบุคคลใดๆ ที่ได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ตามกฎหมายก็ได้ ทั้งนี้เพื่อสนับสนุนและตอบแทนการสร้างสรรค์งานต่างๆ เพื่อให้สังคมได้ใช้ประโยชน์ หรือชื่นชมผลงานสร้างสรรค์นั้น

เหตุผลของการคุ้มครองลิขสิทธิ์

การคุ้มครองลิขสิทธิ์เป็นการให้ความคุ้มครองโดยกฎหมาย เพื่อให้ผู้สร้างสรรค์ได้รับสิทธิในการควบคุม (Right to Control) หรือแสวงหาผลประโยชน์จากการเผยแพร่งาน (Benefit from the communication) จากงานของผู้สร้างสรรค์ โดยมีเหตุผลแห่งการคุ้มครอง (สุนิตา เข้มทอง 2549: 12-13; อรรถพร พันธ์พัฒนา 2549: 26-27; ไชยยศ เหมะรัชตะ 2528: 24-25; รัชชัย ศุภผลศิริ 2544: 12-14) ดังนี้

1. เหตุผลแห่งความยุติธรรมของสังคม เนื่องจากผู้สร้างสรรค์เป็นผู้ใช้สติปัญญา ความชำนาญ แรงงานในการสร้างงาน เขาควรเป็นเจ้าของงานที่มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวที่จะกำหนดรูปแบบและสภาพ ตลอดจนเวลาของการใช้งานนั้น โดยป้องกันมิให้ผู้อื่นมาใช้ประโยชน์จากงานของตนโดยไม่ได้รับอนุญาต และหากงานนั้นสามารถสร้างมูลค่าเป็นทรัพย์สินขึ้นมา ผู้สร้างสรรค์ก็ควรได้รับประโยชน์จากการนั้นในรูปของค่าตอบแทนการใช้สิทธิ

2. เหตุผลทางด้านเศรษฐกิจ งานสร้างสรรค์บางชิ้นต้องใช้งบประมาณและทรัพยากรเป็นอย่างมาก เพื่อสร้างสรรค์ให้เป็นรูปร่างปรากฏเผยแพร่ต่อสาธารณชน เช่น การสร้างภาพยนตร์

การผลิตสิ่งบันเทิงเสียง เป็นต้น ผู้ผลิตจึงสมควรได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่า จากการคุ้มครองลิขสิทธิ์ในงานสร้างสรรค์เหล่านั้น อันจะเป็นผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจต่อไป

3. เหตุผลทางด้านวัฒนธรรม งานสร้างสรรค์จะกลายเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมของชาติทั้งในแง่การสะท้อนหรือบ่มเพาะให้เห็นวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในสังคม จึงเป็นประโยชน์แก่สาธารณะในการสร้างเสริมวัฒนธรรมให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

4. เหตุผลทางด้านสังคม การเผยแพร่งานต่อสาธารณชนทำให้เกิดความเชื่อมโยงและหล่อหลอมความรู้ของคนในสังคมทุกฐานะ เพศ อายุ และผิว การให้ความคุ้มครองแก่งานสร้างสรรค์จึงก่อให้เกิดความมั่นคงและเป็นปึกแผ่นของสังคม

5. เหตุผลด้านศีลธรรม ผู้สร้างสรรค์เป็นผู้มีคุณูปการต่อสังคมเพราะเป็นผู้ที่ทำให้โลกดำรงอยู่ได้โดยไม่ปราศจากความเจ็บเหงา การให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์ย่อมเป็นผลทางจิตวิทยาประการหนึ่งให้สังคมรับรู้ถึงการให้ความเคารพต่อผู้สร้างสรรค์อันนำไปสู่พัฒนาการสิทธิอันเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครอง ชื่อเสียง เกียรติคุณของผู้สร้างสรรค์ ซึ่งเรียกกันว่า “ธรรมสิทธิ” (Moral Right)

6. เหตุผลทางชื่อเสียงเกียรติคุณของประเทศชาติ เมื่อการให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์เป็นผลให้เกิดการเพิ่มพูนงานสร้างสรรค์อันนำไปสู่ความก้าวหน้าทางวัฒนธรรมแล้ว ประเทศที่มีพัฒนาการทางวัฒนธรรมสืบทอดเป็นมรดกอันยาวนาน ย่อมได้รับความเคารพยกย่องชื่นชมจากประเทศอื่นๆ ซึ่งเป็นการสร้างชื่อเสียงให้แก่ประเทศที่มีศิลปวิทยาการอย่างมากมายนั่นๆ

งานที่กฎหมายลิขสิทธิ์ให้ความคุ้มครอง

ไชยยศ เหมะรัชตะ (2543: 23-34 อ้างใน สุนิตา เข้มทอง 2549: 13-19) กล่าวว่า พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 6 ได้กำหนดประเภทของงานอันมีลิขสิทธิ์ไว้แตกต่างไปจากที่เคยกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2531 อันได้แก่ งานวรรณกรรม นาฏกรรม ศิลปกรรม ดนตรีกรรม โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง งานแพร่เสียงและแพร่ภาพ หรืองานอื่นใดในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลปะ สามารถแยกพิจารณางานแต่ละประเภทได้ดังนี้

1. งานวรรณกรรม (Literary Work)

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 4 ได้ให้ความหมายของคำว่า “วรรณกรรม” ว่าเป็นงานนิพนธ์ที่สร้างขึ้นทุกชนิด เช่น หนังสือ จุลสาร สิ่งเขียน สิ่งพิมพ์ ปาฐกถา เทศนา คำปราศรัย สุนทรพจน์ และให้หมายความรวมถึงโปรแกรมคอมพิวเตอร์ด้วย

งานนิพนธ์ ได้แก่ งานในลักษณะทางอักษรหรือสื่อความหมายทางภาษาต่างๆ ดังเช่น หนังสือ และสิ่งพิมพ์อื่นๆ ส่วนงานลักษณะทางปาฐกถา คำปราศรัย และสุนทรพจน์ เป็นการแสดงออกทางภาษาด้วยคำพูดหรือท่าทางต่างๆ ต่อผู้ฟัง

กฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับปัจจุบันของประเทศไทยได้กำหนดให้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ (Computer Program) อยู่ภายใต้ความหมายของวรรณกรรม เนื่องจากลักษณะของโปรแกรมคอมพิวเตอร์เป็นรูปแบบของงานที่ถูกสร้างขึ้น โดยการที่ผู้เขียนโปรแกรมได้ทำการแปลงงานต่างๆ อันได้แก่ บันทึกรหัส เอกสาร แผนภูมิ เป็นต้น เป็นรูปแบบของภาษาต้นกำเนิด (Source Code) ซึ่งเขียนขึ้นด้วยภาษาระดับสูง (High level language) อันได้ถูกออกแบบมา ดังเช่น ภาษาฟอร์แทรน และภาษาต้นกำเนิดได้ถูกเปลี่ยนโดยโปรแกรมอื่นภายในเครื่องคอมพิวเตอร์ให้กลายเป็นภาษาวัตถุ (Object code) ซึ่งเป็นภาษาอีกรูปแบบหนึ่ง อันเป็นการยากที่จะอ่านภาษาเหล่านั้นได้โดยเปรียบเทียบได้กับรหัสมอส (Morse code) ที่ได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์ภายใต้ความหมายของงานวรรณกรรม ตามแนวคำพิพากษาของศาลอังกฤษ ด้วยเหตุนี้ภาษาที่ถูกเขียนขึ้นสำหรับคอมพิวเตอร์จึงควรได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์ในประเภทของงานวรรณกรรมอย่างหนึ่งเช่นกัน

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 4 ได้ให้คำนิยาม “โปรแกรมคอมพิวเตอร์” ว่าเป็นคำสั่ง ชุดคำสั่งหรือสิ่งอื่นใดที่นำไปใช้กับเครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อให้เครื่องคอมพิวเตอร์ทำงาน หรือเพื่อให้ได้รับผลอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นภาษาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ในลักษณะใด” โดยคำสั่ง หรือชุดคำสั่งเหล่านี้สามารถทำให้คอมพิวเตอร์ทำสิ่งต่างๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นโปรแกรมการทำงานของคอมพิวเตอร์ ซึ่งจัดการเกี่ยวกับหน้าที่ภายในของเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยทำหน้าที่ดูจมนัสมองและทำให้เครื่องคอมพิวเตอร์ทำหน้าที่ต่างๆ ดังที่ได้กำหนดไว้ได้ หรือจะเป็นโปรแกรมเพื่อการใช้คอมพิวเตอร์ซึ่งโปรแกรมเหล่านั้นจะทำงานเฉพาะตามประสงค์ของผู้ใช้คอมพิวเตอร์

2. งานนาฏกรรม (Dramatic Work)

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ได้ให้นิยามความหมายของ “นาฏกรรม” ว่าเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการรำ การเต้น การทำท่าหรือการแสดงที่ประกอบขึ้นเป็นเรื่องราว และหมายความรวมถึง การแสดงโดยวิธีใดๆ ด้วย

งานนาฏกรรมเป็นการกระทำเป็นกระบวนการท่า การแสดงละคร การฟ้อนรำ การเต้นในลักษณะท่าทางต่างๆรวมทั้งการท่าที่แสดงประกอบเป็นเรื่องราว เช่น การแสดงโขน การลำตัด และ ลิเก เป็นต้น แต่การแข่งขันกีฬา เช่น ฟุตบอล เทนนิส และบาสเกตบอล ซึ่งไม่อาจกำกับบทหรือกำหนดท่าทางไม่จัดเป็นนาฏกรรม

3. งานศิลปกรรม (Artistic Work)

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 กำหนดลักษณะของงานสร้างสรรค์ ซึ่งถือว่าเป็นงานศิลปกรรมไว้ โดยงานศิลปกรรมหมายความว่า งานอันมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างดังต่อไปนี้

3.1 งานจิตรกรรม ได้แก่ งานสร้างสรรค์รูปทรงที่ประกอบด้วยเส้น แสง สี หรือสิ่งอื่นใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างรวมกัน ลงบนวัสดุอย่างเดียวหรือหลายอย่าง ดังเช่น งานภาพวาดสีด้วยสีน้ำมันและภาพวาดด้วยดินสอ

3.2 งานประติมากรรม ได้แก่ งานสร้างสรรค์รูปทรงที่เกี่ยวกับปริมาตรที่สัมผัสและจับต้องได้ ดังเช่น งานปั้นรูปเหมือน หรือรูปศิลป์

3.3 งานภาพพิมพ์ ได้แก่ งานสร้างสรรค์ภาพด้วยกรรมวิธีการพิมพ์ และหมายความรวมถึงแม่พิมพ์ หรือแบบพิมพ์ที่ใช้ในการพิมพ์ด้วย

3.4 งานสถาปัตยกรรม ได้แก่ งานออกแบบอาคารหรือสิ่งปลูกสร้าง งานออกแบบตกแต่งภายในหรือภายนอก ตลอดจนบริเวณของอาคารหรือสิ่งปลูกสร้าง หรือการสร้างสรรค์หุ่นจำลองของอาคารหรือสิ่งปลูกสร้าง

3.5 งานภาพถ่าย ได้แก่ งานสร้างสรรค์ภาพที่เกิดจากการใช้เครื่องมือบันทึกภาพ โดยให้แสงผ่านเลนส์ไปยังฟิล์มหรือกระจก และล้างด้วยน้ำยาซึ่งมีสูตรเฉพาะ หรือด้วยกรรมวิธีใดๆ อันทำให้เกิดภาพขึ้น หรือการบันทึกภาพโดยเครื่องมือหรือวิธีการอย่างอื่น ดังเช่น การถ่ายรูปด้วยกล้องลาลอยด์ แต่ไม่รวมถึงฟิล์มภาพยนตร์ซึ่งจัดเป็นงานประเภทภาพยนตร์

3.6 งานภาพประกอบแผนที่ โครงสร้าง ภาพร่าง หรืองานสร้างสรรค์รูปทรงสามมิติอันเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ ภูมิประเทศ หรือวิทยาศาสตร์ ดังเช่น รูปทรงสามมิติจำลองอวัยวะมนุษย์

3.7 งานศิลปประยุกต์ ได้แก่ งานที่นำเอางาน 6 ลักษณะตามที่กล่าวมาอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกันไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น นอกเหนือจากการชื่นชมในคุณค่าของตัวงานดังกล่าว เช่น นำไปใช้สอย นำไปตกแต่งวัสดุ หรือสิ่งของอันเป็นเครื่องใช้หรือนำไปใช้เพื่อประโยชน์ทางการค้า

ทั้งนี้ไม่ว่างานศิลปกรรมทั้ง 7 ลักษณะดังกล่าวแต่ละอย่างจะมีคุณค่าทางศิลปะหรือไม่ให้
หมายความรวมถึงภาพถ่ายและแผนผังของงานดังกล่าวเป็นงานศิลปกรรมด้วย

4. งานดนตรีกรรม (Musical Work)

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ได้นิยามความหมายของคำว่า “ดนตรีกรรม” คือ งาน
เกี่ยวกับเพลงที่แต่งขึ้นเพื่อบรรเลงหรือขับร้องไม่ว่าจะมีทำนองและคำร้องหรือมีทำนองอย่างเดียว
และให้หมายความรวมถึงโน้ตเพลง หรือแผนภูมิเพลงที่ได้แยกและเรียบเรียงเสียงประสานแล้ว

งานดนตรีกรรมเป็นงานสร้างสรรค์ที่เกี่ยวกับเพลง ไม่ว่าจะมีเพียงทำนองหรือมีทั้งทำนอง
และคำร้องด้วยก็ตาม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้บรรเลง หรือขับร้อง และไม่จำกัดว่าเป็นเพลงใน
ลักษณะใด เช่น เพลงไทยเดิม เพลงไทยสากล เพลงช่อย เพลงเรื่อ เป็นต้น แม้เป็นเพลงที่แต่งขึ้น
เพื่อขับร้องเพียงอย่างเดียว เช่น เพลงเชียร์กีฬา ก็ถือว่าเป็นดนตรีกรรม

5. งานโสตทัศนวัสดุ (Audio-Visual Work)

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ได้นิยามคำว่า “โสตทัศนวัสดุ” หมายความว่า งานอัน
ประกอบด้วยลำดับภาพ โดยบันทึกลงในวัสดุไม่ว่าจะลักษณะอย่างไร อันสามารถที่จะนำมาเล่น
ซ้ำได้อีก โดยใช้เครื่องมือที่จำเป็นสำหรับการใช้วัสดุนั้น และให้หมายความรวมถึงเสียงประกอบ
งานนั้น ถ้ามี

งานโสตทัศนวัสดุเป็นงานเกี่ยวข้องกับสิทธิข้างเคียง (Neighboring rights) คือ งานที่มีใช้
งานสร้างสรรค์ซึ่งเกิดจากความคิดริเริ่มอย่างแท้จริง แต่เป็นการนำเอางานพื้นฐาน อันได้แก่ งาน
วรรณกรรม งานนาฏกรรม งานศิลปกรรม และงานดนตรีกรรมมาทำการสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดงาน
ประเภทใหม่ และสามารถหาประโยชน์ในทางธุรกิจ โดยก่อให้เกิดสิทธิในงานประเภทใหม่ควบคู่ไป
กับงานพื้นฐานที่นำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการสร้างสรรค์งานอันเกี่ยวข้องกับสิทธิข้างเคียงดังกล่าว
อย่างไรก็ตามคำว่า “โสตทัศนวัสดุ” นี้เริ่มนำมาบัญญัติครั้งแรกในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ฉบับ
พ.ศ. 2521 เพื่อให้ความคุ้มครองงานประเภทนี้ไว้อย่างชัดเจนขึ้น

งานโสตทัศนวัสดุเป็นงานสร้างสรรค์ที่ปรากฏขึ้นด้วยการได้เห็นทางสายตา และ
ประกอบด้วยลำดับภาพ ซึ่งได้ถูกบันทึกไว้ในสิ่งที่สามารถนำออกแสดงได้ซ้ำด้วยเครื่องกลหรือ
เครื่องมืออำนวยความสะดวกใดๆ เช่น แผ่นวีดิโอดิจิตอล (Digital video disc) แผ่นวีดิโอคอมแพค
(Video compact disc) และแถบบันทึกภาพ (Video tape) เป็นต้น

นอกจากนี้ กฎหมายลิขสิทธิ์นี้ยังบัญญัติให้คุ้มครองเสียงซึ่งใช้ประกอบดังกล่าวด้วย เช่น
เสียงคลื่นทะเล เสียงสายฝน เป็นต้น

6. งานภาพยนตร์ (Cinematographic work)

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ได้นิยามความหมายของ “ภาพยนตร์” ว่าหมายถึง โสตทัศนวัสดุอันประกอบด้วยลักษณะของภาพ ซึ่งสามารถนำออกฉายต่อเนื่องได้อย่างภาพยนตร์ หรือสามารถบันทึกลงบนวัสดุอื่น เพื่อนำออกฉายต่อเนื่องได้อย่างภาพยนตร์และให้หมายความรวมถึงเสียงประกอบภาพยนตร์นั้นด้วย ถ้ามี

งานภาพยนตร์เป็นงานอีกประเภทหนึ่งอันเกี่ยวข้องกับสิทธิข้างเคียง เนื่องจากการนำเอา งานพื้นฐานมาทำการสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดงานประเภทนี้ขึ้น

งานสร้างสรรค์ประเภทภาพยนตร์นี้เป็นการสร้างสรรค์ด้วยการลำดับภาพ ไม่ว่าจะมียเสียงประกอบหรือไม่ก็ได้ ดังเช่น ภาพยนตร์เสียงในฟิล์มหรือภาพยนตร์เงียบ โดยมีการบันทึกลงในฟิล์ม หรือวัสดุอื่นๆ ซึ่งสามารถนำออกฉายต่อเนื่องให้เห็นลำดับของภาพได้อย่างภาพยนตร์

ส่วนในกรณีภาพนิ่งจากลำดับภาพใดภาพหนึ่งอันเป็นส่วนหนึ่งของภาพยนตร์มาทำเป็น ภาพในลักษณะภาพถ่ายนั้น ไม่ถือว่าภาพดังกล่าวเป็นภาพยนตร์ เนื่องจากภาพเฟรมเดียวนี้ไม่มี ลักษณะเป็นลำดับภาพ เพื่อนำออกฉายต่อเนื่องอย่างภาพยนตร์ กล่าวคือ เป็นภาพที่เรียงกันตาม เหตุการณ์ต่อเนื่องให้ปรากฏต่อสายตาผู้ชม แต่ภาพดังกล่าวซึ่งผ่านกรรมวิธีอย่างใดอย่างหนึ่ง จน เป็นงานภาพถ่ายแล้วย่อมเข้าลักษณะในประเภทงานศิลปกรรม

7. งานสิ่งบันทึกเสียง (Sound Recording Works)

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ได้ให้นิยามของคำว่า “สิ่งบันทึกเสียง” หมายความว่า งานอันประกอบด้วยลำดับของเสียงดนตรี เสียงการแสดง หรือเสียงอื่นใด โดยบันทึกลงวัสดุไม่ว่า จะมีลักษณะใดๆ อันสามารถที่จะนำมาเล่นซ้ำได้อีก โดยใช้เครื่องมือที่จำเป็นสำหรับการใช้วัสดุนั้น แต่ทั้งนี้มิให้หมายความรวมถึงเสียงประกอบภาพยนตร์หรือเสียงประกอบโสตทัศนวัสดุอย่างอื่น

งานสิ่งบันทึกเสียงนี้ถือเป็นงานอีกประเภทหนึ่งอันเกี่ยวข้องกับสิทธิข้างเคียงเช่นเดียวกับงาน โสตทัศนวัสดุและงานภาพยนตร์ แต่พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ได้กำหนดให้แยกงานสิ่ง บันทึกออกจากงานโสตทัศนวัสดุ จากที่เคยรวมไว้ในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 โดยสิ่ง บันทึกเป็นงานที่เกิดขึ้นจากการบันทึกเสียงต่างๆ เช่น เสียงเพลง ไม่ว่าจะมีการขับร้องหรือไม่ เสียง น้ำตก เสียงฟ้าผ่า เป็นต้น อันบันทึกลงในวัสดุลักษณะใดๆ ซึ่งสามารถนำมาเล่นซ้ำได้อีก ด้วย เครื่องมือในการเล่นวัสดุดังกล่าว ดังเช่น จานเสียง แถบบันทึกเสียง และแผ่นคอมแพคดิสค์ (Compact disc)

อย่างไรก็ตาม งานสิ่งบันทึกเสียงนี้ไม่รวมถึงเสียงประกอบภาพยนตร์หรือเสียงประกอบโทรทัศน์วัสดุ เพราะได้กำหนดให้อยู่ภายใต้ความหมายของงานประเภทภาพยนตร์และโทรทัศน์วัสดุอยู่แล้ว

8. งานแพร่เสียงแพร่ภาพ (Sound and Video Broadcasting Works)

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ได้ให้นิยามของ “งานแพร่เสียงแพร่ภาพ” หมายความว่า งานที่นำออกสู่สาธารณชน โดยการแพร่เสียงทางวิทยุกระจายเสียง การแพร่เสียงและ/หรือภาพทางวิทยุ โทรทัศน์ หรือวิธีอย่างอื่นอันคล้ายคลึงกัน

งานแพร่เสียงแพร่ภาพเป็นงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากการนำเอางานสร้างสรรค์ประเภทอื่นซึ่งกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ เช่น งานนาฏกรรม งานศิลปกรรม เป็นต้น ออกเผยแพร่ต่อสาธารณชน โดยการแพร่เสียงทางวิทยุกระจายเสียง (Radio broadcasting) ดังเช่น การเปิดงานเสียงกระจายเสียงเพลงยอดนิยมทางวิทยุ การแพร่เสียงและ/หรือภาพทางวิทยุ โทรทัศน์ (Television broadcasting) หรือ การแพร่ภาพและ/หรือเสียงโดยวิธีอื่นอันคล้ายคลึงกัน ดังเช่น การส่งเสียงตามสาย (Wire telecommunication) หรือการแพร่เสียงแพร่ภาพโดยการส่งผ่านดาวเทียม (Satellite television)

การนำงานออกเผยแพร่โดยการแพร่เสียงแพร่ภาพนี้ เป็นการสร้างสรรค์งานประเภทหนึ่ง ด้วยการที่ผู้สร้างสรรค์ซึ่งมักเป็นกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งได้ใช้ความรู้ ทักษะ ความอดทน และกำลังทรัพย์ งบประมาณค่อนข้างสูง เพื่อร่วมกันผลิตผล ด้วยการนำงานสร้างสรรค์ประเภทต่างๆ ออกแพร่เสียงแพร่ภาพ อันควรเป็นหลักฐานที่กฎหมายลิขสิทธิ์ของอารยประเทศต่างต้องกำหนดงานประเภทนี้ไว้ว่าเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย

อย่างไรก็ตาม การสร้างสรรค์งานแพร่เสียงแพร่ภาพเป็นการนำงานสร้างสรรค์อันมีลิขสิทธิ์ประเภทอื่นๆ ออกเผยแพร่ต่อสาธารณชนจึงต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานประเภทนั้นๆ เสียก่อนด้วย ตามมาตรา 15 แต่ถ้าเป็นการแพร่ภาพแพร่เสียงงานที่ผู้ทำการแพร่เสียงแพร่ภาพเป็นผู้สร้างสรรค์เสียเองแล้วก็ย่อมสามารถกระทำได้

9. งานอื่นใดในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลปะ (any other work in the literary, scientific or artistic domain)

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 6 วรรคแรก ได้กำหนดงานอันมีลิขสิทธิ์ประเภทสุดท้ายตามกฎหมายฉบับนี้ ได้แก่ งานอื่นใดในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลปะด้วย อันมีวัตถุประสงค์เป็นการกำหนดลักษณะของงานอื่นๆ ที่แตกต่างออกไปจาก

งานประเภทต่างๆ ที่จะมีการสร้างสรรค์ในอนาคต โดยมีขอบเขตในการให้ความคุ้มครองงานอย่างกว้างขวาง ไม่จำกัดอยู่แต่เฉพาะงานสร้างสรรค์แปดประเภทที่กล่าวมา